

Hladká, Zdeňka

Personická motivace přenesených pojmenování v českých nářečích

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 2001, vol. 50, iss. A49, pp. [197]-211

ISBN 80-210-2600-6

ISSN 0231-7567

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101764>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ZDEŇKA HLADKÁ

PERSONICKÁ MOTIVACE PŘENESENÝCH POJMENOVÁNÍ V ČESKÝCH NÁŘEČÍCH

Metaforické (okrajověji též metonymické a synekdochické) tvoření nových pojmenování patří k základním způsobům obohacování slovní zásoby. V nářečích se ve srovnání se spisovným jazykem tento onomaziologický postup uplatňuje výrazněji, a to mj. proto, že vyžaduje menší zobecňovací schopnost nežli slovotvorné postupy. Nemusí se totiž opírat o poměrně složitou cestu pojmové kategorizace pojmenovávaného jevu (zařazení do pojmové třídy, rozlišení onomaziologické báze a příznaku), kterou vyžaduje derivace, nýbrž vychází z prosté podobnosti či souvislosti pojmenovávané reality s realitou jinou, jejíž jméno využívá jako „již hotový“ pojmenovací prostředek (Hladká, 2000). Početnější výskyt přenesených pojmenování v nářečích souvisí též s vyšší měrou emočnosti a s menší potřebou explicitnosti v neoficiální mluvené komunikaci. Nejintenzivněji se sémantické tvoření podílí na nářečním pojmenovávání předmětů a jevů: a) obtížně kategoriálně zařaditelných (a proto obtížně uchopitelných v procesech slovotvorné derivace), b) patřících do bohatě obsazených, avšak málo vnitřně diferencovaných tříd, c) představujících části celku, d) kladně nebo záporně emocionálně pojímaných, e) souvisejících zejména s domácím prostředím a s dětským světem, f) nedůležitých, málo významných pro život člověka, g) vizuálně výrazných (Hladká, 1997). Postup a principy tvorby přenesených pojmenování se v dialektech v zásadě neodlišují od spisovného jazyka, přesto však o některých diferencích hovořit lze. Patří k nim mj. větší uplatnění **personické motivace** (srov. též Balhar, 1995, s. 108). Nářeční pojmenování, do nichž se metaforicky či metonymicky přenesla apelativní i propriální jména osob (tzn. jména lidská), jsou předmětem následující studie.

Při klasifikaci metafor (příp. dalších druhů přenesených pojmenování) bývá tradičně rozlišováno šest základních věcněvýznamových oblastí, mezi nimiž dochází k přenášení: neživá příroda, rostlina, živočich, člověk, lidské a živočišné tělo, lidský výrobek (toto dělení má tradici už od antiky, kořeny lze hledat u Quintiliana). Z hlediska motivačního nás bude zajímat pouze věcněvýznamová oblast „člověk“, kterou se pokusíme ještě dále vnitřně sémanticky členit.

Zamyslíme se nad důvody, které vedly k poměrně frekventovanému využití personické motivace v tvorbě nářečního lexika, nad diferencemi jejího uplatnění ve vztahu k typologii pojmenovávaných reálií, nad rozdílnou měrou motivačního zapojení jednotlivých sémantických subokruhů personické oblasti, nad opakováním konkrétních pojmenování či pojmenovacích modelů apod. Zvláštní pozornost budeme věnovat specifičnosti apelativizace proprií v nářečích.

Dokladový materiál jsme získali relativně úplnou excerpcí tří lexikálních dílů *Českého jazykového atlasu* (Balhar – Jančák a kol., 1993, 1997, 1999; doklady označujeme ČJA 1, 2, 3), regionálního nářečního slovníku z Podkrkonoší (Bachmannová, 1998; doklady označujeme Ba) a dále tří prací zkoumajících nářeční pojmenování věcněvýznamových okruhů jídla (Valčáková, 1986; doklady označujeme Va), rostlinstva (Hladká, 2000; doklady označujeme Hl) a oblečení (Hanzíková, 1985; doklady označujeme Ha).

Přehled přenesených pojmenování s personickou motivací

Je třeba upozornit, že pro úplnost (a zčásti též z důvodu obtížné rozlišitelnosti) do následujícího přehledu zařazujeme i pojmenování vzniklá formálním připodobněním, případně některým dalším formálním postupem (např. univerbizací), pokud se ve výsledku podobají přeneseným pojmenováním. I jejich výskyt totiž může být – a nejen působením lidové etymologie – v relaci k primární sémantice výrazů (zejména v souvislosti s celkovou frekvencí přenášení z konkrétních motivačních okruhů). Připojujeme také některá pojmenování, u nichž nejde o čisté přenášení, neboť proces jejich vzniku provázela slovtvorná nebo gramatická změna (např. *babčice*, *chlapice*, *jakoubě*, *muřiny*, *štěpány*). Z prostorových důvodů neuvádíme u dokladů explicitní motivační výklad (je ho možno dohledat v excerpovaných pracích). Část motivací je však zřejmá a na některé upozorníme v poznámkách. Hláskovou podobu dokladů lematizujeme podle praxe *Českého jazykového atlasu*. Motivační okruhy jsou vymezeny jen orientačně a zčásti se překrývají.

A) Motivace personickými apelativy

a) obecným pojmenováním osoby

- *nahé děti* „nudle z vařených brambor“ (Va 191)
- *dívka*, též *děvka* „čejka“ (ČJA 2:122) (nář. *děvka* = dívka)
- *chlapice* „rostlina – toužebník jilmový“ (Ba 200)
- *škrtení chlapíci* „šišky z bramborového těsta“ (Va 248)
- *ševcovi kluci* „šišky z bramborového těsta“ (Va 210)
- *mládenec* „rostlina – pcháč“ (Hl 143)
- *tlčí muž*, též *mužiček* „rostlina – rozchodník“ (Hl 144); *mužáci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *pacholík* „potykač, tj. část pluhu“ (ČJA 3:130) (zast. *pacholík* = chlapec)
- *paníček* „skrojek chleba“ (ČJA 1:268)
- *paní v trní* „rostlina – černucha“ (Hl 157)

- *panna* 1. „čejka“ (ČJA 2:122), 2. „rostlina – kopretina“ (ČJA 2:268), 3. „houba – křemenáč“ (ČJA 2:224), 4. též *panenka* „panenka“ (ČJA 1:110); *panenka* 1. „housátko“ (ČJA 3:532), 2. „slunéčko sedmitečné“ (ČJA 2:136), 3. též *paničky* „rostlina – vlčí mák“ (ČJA 2:256, Hl 157); *hadí panenka* 1. „ještěrka“ (ČJA 2:178), 2. též *vodní panenka*, *panice* „vážka“ (ČJA 2:140, Ba 255)
- *nahá ženská* „rostlina – ocún“ (Hl 184)

b) pojmenováním osoby podle rodinného vztahu

- *bába* nebo *baba* 1. též *babka*, *babice*, *babička*, *bába hýbavá* „buchtka různého druhu, koláč apod.“ (Va 159), 2. „lapač kouře nad mačkářskou pecí“ – sklářský termín (Ba 179), 3. „snop přehnutý přes vrch panáku“ (Ba 179), 4. „tlusté vepřové střevo“ (Va 46); *poškrábaná bába*, též *vrncochatá bába* „trhanec – jídlo“ (Ba 228, 260); *babka* 1. „brzdící špalek, tj. část venkovského vozu“ (ČJA 3:310), 2. též *babička* „druh sýkorky – mlynařík dlouhoocasý“ (Ba 179), 3. „chroust“ (ČJA 2:126), 4. „pařez“ (ČJA 2:210), 5. „plod lopuchu“ (ČJA 2:284); 6. „rostlina – blatouch“ (Hl 103), 7. „rostlina – jitrocel větší“ (ČJA 2:246), 8. „slunéčko sedmitečné“ (ČJA 2:136), 9. „šátek uvázaný na uzel do týla“ (Ha 209), 10. „zvýšená část kamen“ (ČJA 1:336); *babka vodní* „rostlina – žabník“ (Hl 103); *babička* „rostlina – sedmikráska“ (ČJA 2:266); *babčice* „horní výstupek na konci oje“ (ČJA 3:316); *bábrlinka* „slunéčko sedmitečné“ (ČJA 2:136); *babulka*, též *babuše* „šátek uvázaný křížem pod bradu“ (Ha 209)
- *dědek* 1. „bubínek (plechová kamínka)“ (ČJA 1:330), 2. „plněný vepřový žaludek“ (Va 48), 3. „rostlina – smil písečný“ (Hl. 111), 4. „zhlavík plužních koleček“ (ČJA 3:140); *dědák* „větší jelito“ (Va 48)
- *hadí matka* „vážka“ (ČJA 2:140); *matička* „bubák (uschlý zbytek květu na spodu jablka)“ (ČJA 2:66)
- *stryček* „široký klobouk pro starší muže“ (Ha 249); *stryk* „plod lopuchu“ (ČJA 2:285) (nář. *stryk* = strýc)
- *švagr* „plod lopuchu“ (ČJA 2:285)
- *ujec* 1. „naditý vepřový žaludek, tlačěnka“ (Va 58), 2. „pulec“ (ČJA 2:172) (nář. *ujec* = strýc)

c) pojmenováním osoby podle profese (činnosti), společenské funkce, sociální vrstvy apod.

- *císařík* „rostlina – pelyněk kozalec“ (Hl 109)
- *panská družička* „rostlina – žabník“ (Hl 113)
- *dudáci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:180)
- *farář* „lapač kouře nad mačkářskou pecí“ – sklářský termín (Ba 192)
- *ptačí fojt* „pták – střízlík“ (ČJA 2:112)
- *formánek* „horní výstupek na konci oje“ (ČJA 3:316)
- *gajdoši* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *gazděna* „ropucha“ (ČJA 2:174)
- *havíř* „houba – křemenáč“ (ČJA 2:223)
- *hoferi* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184) (nář. *hofer* = podruh)
- *hospodyňka* „ropucha“ (ČJA 2:174)

- *hotaři* „rostlina – blíže neurčený druh“ (HI 117) (náf. *hotař* = polní hlídač)
- *hudci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *hulán* „kouř“ (ČJA 1:338)
- *husaři* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:182)
- *jančary* „staré neforemné boty, vysoké ženské šněrovací boty“ (Ha 197)
- *komínk* 1. též *kominiček* „bubák (uschlý zbytek květu na spodu jablka)“ (ČJA 2:66), 2. též *kominiček* „kovový nástavec na komín ke zlepšení tahu“ (Ba 207), 3. „pletený černý noční čepeček“ (Ha 229), 4. „pták – rehek zahradní“ (Ba 207); *kominiček* 1. „rostlina – bika“ (HI 133), 2. „rostlina – hlaváček letní“ (HI 133); *komeničky* „rostlina – toten lékařský“ (HI 133); *kominářky* „mastné šišky (knedlíky) pomazané povidly“ (Va 183)
- *kostelník* „mazaný, vychytralý člověk“ (Ba 208)
- *kovář* „houba – křemenáč“ (ČJA 2:224)
- *král*, též *králík* „potykač – část pluhu“ (ČJA 3:130); *králové* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184); *myší králík* „pták – střízlík“ (ČJA 2:112); *králice* „rostlina – kopretina“ (HI 135)
- *krejčí* „vážka“ (ČJA 2:140)
- *ministranti* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *mlynář* „chroust“ (ČJA 2:126)
- *mníšek* „rostlina – pampeliška“ (ČJA 2:263)
- *muzikant* „vážka“ (ČJA 2:140); *muzikanti* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *myslivec* „vážka“ (ČJA 2:140)
- *pacholci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *pastýř* „škraloup (drobné kousky)“ (ČJA 1:222); *pasáci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184); *pastýřečka* „pták – konipas bílý“ (ČJA 2:113)
- *pěšáky* 1. „bramborové šišky“ (Va 197), 2. „bramborové šhubánky“ (Va 197), 3. „vdolky bez mazání“ (Va 197)
- *pohůnek* „pták – sýček“ (ČJA 2:106)
- *polesná* „slunéčko sedmítečné“ (ČJA 2:136)
- *policajt* „placka z mouky a mléka pečená na plechu v troubě“ (Va 202); *policajti* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *chudí rytíři* „jídlo z chleba a jablek, případně jiné chudé jídlo ze zbytků chleba a pečiva“ (Va 178)
- *sedlák* „rostlina – kopretina“ (ČJA 2:268); *sedláci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *sklenář* „vážka“ (ČJA 2:140)
- *šlejfř* „houba – křemenáč“ (ČJA 2:224)
- *šnajder* „vážka“ (ČJA 2:140)
- *student* „rostlina – hvozdík bradatý“ (Ba 247)
- *švadlena* „vážka“ (ČJA 2:140)
- *švec* „houba – palečka obecná“ (Ba 248)
- *trumpetři* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *tuláci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *učedníci* „šišky z bramborového těsta“ (Va 177)

- *voják* „houba – křemenáč“ (ČJA 2:224); *vojáci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184; *vojačky* „makové buchty“ (Va 215)
- *zámečníčci* „šišky z bramborového těsta“ (Va 217)
- *zbojník* „rostlina – plavuň vidlačka“ (Hl 181)
- *zloděj* 1. „plod lopuchu“ (ČJA 2:285), 2. „rostlina – dvouzubec“ (Hl 182); *zloději* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184); *zlodějka* „vosa“ (ČJA 2:142)
- *žebrák* 1. „plod lopuchu“ (ČJA 2:285), 2. „rostlina – dvouzubec“ (Hl 183), 3. „rostlina – hadinec“ (Hl 183), 4. „škubánek“ (Va 218); *žebráci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184); *žebráčka* „chlebová polévka“ (Va 139)

d) pojmenováním osoby podle vlastnosti (příp. činnosti)

- *habán* „chumáč ovoce“ (ČJA 2:61)
- *lenoch* „opěradlo“ (ČJA 1:304)
- *milovník* 1. „rostlina svlačec“ (ČJA 2:258), 2. též *milovníček* „rostlina – třezalka“ (Hl 142–143)
- *naháček*, též *nahál* „rostlina – ocún“ (Hl 146)
- *opilec* „rostlina – jílek“ (Hl 155)
- *rváč* 1. „rostlina – plavuň“ (Hl 166), 2. „rostlina – vřes“ (ČJA 2:236)
- *stařeček* „rostlina – starček“ (Hl 170); *staříček* „rostlina – pampeliška“ (ČJA 2:264); *krvavý stařeček* „rostlina – vlaštovičník“ (Hl 170);
- *tanečník* „rostlina – třeslice“ (Hl 173)
- *tyran* „chlupatá tmavá housenka“ (ČJA 2:156)
- *zrádce* „rostlina – máčka“ (Hl 182)

e) pojmenováním osoby podle životního stavu apod.

- *galánka* „plod lopuchu“ (ČJA 2:284)
- *nevěsta*, též *rozcuhaná nevěsta* „pokrm – trhanec“ (Ba 221)
- *sírotci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184); *velký sirotek* „rostlina – kopretina“ (ČJA 2:268); *sirotka* 1. „rostlina – ocún“ (Hl 167), 2. „rostlina – sedmikráska“ (ČJA 2:266), 3. „rostlina – violka“ (Hl 167); *sirotky* „rostlina – knotovka bílá“ (Hl 167)
- *vdovec* „patka chleba“ (ČJA 1:270)
- *umrlík* „nedopečený bochník chleba“ (Ba 250)
- *ženich* „plod lopuchu“ (ČJA 2:285)

f) pojmenováním osoby podle rasové příslušnosti

- *cikáni* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:182); *cikánka* 1. „rostlina – bika“ (Hl 109), 2. „rostlina – vlčí mák“ (ČJA 2:256)
- *muřiny* „šišky (knedlíky) s povidly“ (Va 190) (mor. *muřin* = černocho)
- *žid* „plod lopuchu“ (ČJA 2:285); *židi* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184); *židák* 1. „nejedlá houba“ (ČJA 2:229), 2. „houba – suchohřib babka“ (Ba 264); *nežid* „vřed“ (ČJA 1:174)

g) nelichotivým pojmenováním osoby

- *balun* „knedlík“ (Va 164) (*baloun* = přezdívka pro hlupáka silného těla, z něm. *Wallone* „neotesanec“)
- *blboun* „kynutý knedlík“ (Va 165)
- *drnda* „ženský čepec, karkule“ (Ha 228) (*drnda* = parádnice)
- *hlupec* „upečené rozstrouhané brambory s mrkví“ (Va 176)
- *hňup* „knedlík ze syrových brambor“ (Va 176)
- *kacafírek* „krátký kabátek bez šosů“ (Ha 59) (zast. a nář. *kacafírek* = fintivý člověk; člověk malé postavy)
- *kurva*, též *kurvička* „rostlina – kopretina“ (ČJA 2:268)
- *lajdák* „svítek“ (Va 188)
- *mrzáci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184)
- *pastrňáci* „neposečená stébla za sekáčem“ (ČJA 3:184) (nář. *pastrňák* = neupravený, zarostlý člověk)
- *roštíák*, též *roštíáček* „střízlík“ (ČJA 2:112)
- *šprcek* „vrabec“ (ČJA 2:116)

h) pojmenováním pohádkové či jinak nadpřirozené bytosti

- *andělíček* 1. „rostlina – kociánek“ (HI 103), 2. rostlina – pomněnka“ (ČJA 2:270), 3. „rostlina – sedmikráska“ (ČJA 2:266)
- *bubák* 1. „plod lopuchu“ (ČJA 2:284), 2. „zaschlý hlen v nose“ (Ba 183), 3. „bubák (uschlý zbytek květu na spodu jablka)“ (ČJA 2:66)
- *čert* 1. též *čertíček* „rostlina – koukol“ (HI 111), 2. „větrný vír“ (ČJA 2:350), 3. „žabka – dětská třaskavá hračka“ (Ba 186); *čertík* 1. „bubínek (plechová kamínka)“ (ČJA 1:330), 2. „plod lopuchu“ (ČJA 2:284), 3. „střízlík“ (ČJA 2:112)
- *hastrman* „vážka“ (ČJA 2:140); *hastrmánek* 1. „rostlina – blatouch“ (ČJA 2:274), 2. „rostlina – leknín“ (HI 116)
- *polednice* „větrný vír“ (ČJA 2:350)
- *prašivec* „větrný vír“ (ČJA 2:350)
- *rarach*, též *rarášek* „větrný vír“ (ČJA 2:350)
- *skřítek* „větrný vír“ (ČJA 2:350)
- *šotek* „větrný vír“ (ČJA 2:350)
- *vodník* 1. „konipas“ (ČJA 2:113), 2. „rostlina – pomněnka“ (HI 179), 3. „rostlina – rozrazil“ (HI 179), 4. „vážka“ (ČJA 2:140)

B) Motivace personickými proprii (antroponymy)**a) křestními jmény a jejich domáckými podobami**

- *ančička*, též *aninka* „rostlina – netýkavka“ (Ba 179); *hadí anička* „ještěrka“ (ČJA 2:178); *hladká ančka* „bílá polévka ze smetany nebo syrovátky“ (Va 130); *andulky* „dívčí účes ze dvou pramenů vlasů“ (Ba 179)
- *barborka* „rostlina – sedmikráska“ (ČJA 2:266); *baruška*, též *berunka* „slunečko sedmitečné“ (ČJA 2:136)
- *bartolomka* „rostlina – světlík luční“ (Ba 180)
- *bětuška*, též *chudá běta*, *suchá běta* „rostlina – kokoška“ (HI 104, 105); *suchá běta* „rostlina – kamejka“ (HI 104)

- *dandula* „uzená domácí klobása“ (Va 49)
- *dorota*, též *dorotka*, *dorka* „jitrnice z tlustého stěva, případně jiné druhy jitrnic a jelit“ (Va 49); *dorotka*, též *malá dorotka* „rostlina – sedmikráska“ (ČJA 2:266); *velká dorotka* „rostlina – kopretina“ (ČJA 2:266)
- *eliška* „drobenka“ (ČJA 1:280)
- *hanička* 1. „polévka z kyselého mléka“ (Va 129), 2. „rostlina – čekanka“ (Hl 115)
- *helenka* „slunéčko sedmitečné“ (ČJA 2:136); *hela* „dutá cihla dvojnásobné velikosti“ – zednický termín (Ba 196)
- *honzík* „bubínek (plechová kamínka)“ (Ba 198); *lepivý honza* „rostlina – svízel“ (Hl 117); *pochcaný honza* „rostlina – ptačinec“ (Hl 117)
- *jakoubek* „angrešt“ (Hl 122); *jakoubě*, též *jakoubče* „odruďa raných jablek“ (Ba 201)
- *janek* 1. „žíněný polštářek nošený jako podložka pod sukni“ (Ba 201); 2. „houba – křemenáč“ (ČJA 2:223), 3. „skrojek chleba“ (ČJA 1:268); *klustý janek* „rostlina – rozchodník“ (Hl 122); *světlý janek*, též *janíček* „světluška“ (ČJA 2:131); *vředový janek* „rostlina – všedobr“ (Hl 122); *janíček* „rostlina – vítod“ (Hl 122)
- *kamilka* „rostlina – heřmánek pravý“ (Hl 127)
- *karlík* „bubínek (plechová kamínka)“ (ČJA 1:328)
- *karolinka* „rostlina – vemeník“ (Hl 127)
- *katuška* „rostlina – karbinec“ (Hl 128); *kača* „plněný vepřový žaludek, případně nejsilnější část tlustého stěva“ (Va 53); *holá káča* 1. „rostlina – lakušník“ (Hl 125), 2. „rostlina – pryskyřník lýtý“ (Hl 125)
- *lída*, též *liduška*, *lidunka* „kachňátko“ (ČJA 3:542); *hladká lída* „mléčná polévka“ (Va 129)
- *lucinka*, též *lucina* „rostlina – vojtěška“ (ČJA 3:266)
- *majdalenka* „slunéčko sedmitečné“ (ČJA 2:136); *píchavá manda* „rostlina – konopice“ (Hl 140)
- *margareta* „druh skleněného kroužku s malovanými kopretinami“ (Ba 214); *margaretka* „rostlina – kopretina“ (ČJA 2:268); *margétka*, též *marginata* „rostlina – svízel“ (Hl 141); *marketa* „účes z copů sepnutých v týle“ (Ba 214)
- *marjánka* 1. „rostlina – majoránka“ (Hl 141); *marunka* 1. „rostlina – heřmánek“ (Hl 141), 2. též *mařinka* „slunéčko sedmitečné“ (ČJA 2:136); *mařenka* 1. „rostlina – mařinka“ (Hl 141), 2. „rostlina – mateřídouška“ (ČJA 2:250); *mařena* „rostlina – svízel“ (Hl 141)
- *michal* „směska na krmení“ (ČJA 3:227)
- *petruška* 1. též *petruša* „petrolej“ (ČJA 1:348), 2. „rostlina – petržel“ (ČJA 2:90); *petrunka* „slunéčko sedmitečné“ (ČJA 2:136)
- *šárka* „šárka – součást venkovského vozu“ (ČJA 3:324)
- *štěpány* „vánoční pečivo s mákem“ (Va 267)
- *tonda* 1. „bubínek (plechová kamínka)“ (ČJA 1:328), 2. též *toníček* „měsíček“ (Ba 249)
- *vašek* 1. též *vincek* „bubínek (plechová kamínka)“ (ČJA 1:328), 2. též *venca* „polštářek pod hlavu“ (Ba 251), 3. „velký buben“ (Ba 251), 4. „vepř“ (ČJA

- 3:466); *vacek* „jídlo z brambor, mléka a vajec“ (Va 214); *václavky* „odruďa hrušek dozrávajících koncem září – na Václava“ (Ba 251)
 – *veronika*, též *veronička*, *verunka* „rostlina – rozrazil“ (Hl 177); *verunka* „slunéčko sedmítečné“ (ČJA 2:136)
 – *vojtěška*, též *vojtíška* „rostlina – vojtěška“ (ČJA 3:266)
 – *zuzanka* 1. „rostlina – ožanka“ (Hl. 182), 2. „rostlina – pomněnka“ (Hl. 182), 3. „rostlina – sasanka hajní“ (Hl. 182)

b) křestním jménem + příjmením; příjmením

- *antoušek* „pohodný“ (podle pražského pohodníka Antona Schecka) (ČJA 2:386)
 – *lišperák* „špinavý, neupravený člověk“ (podle jména místního žebráka) (Ba 213)

c) jmény biblických postav

- *jidáš* „houba – suchohřib babka“ (Ba 201); *jidáše* „obřadní pečivo pečené o Velikonocích“ (Va 262)
 – *pilát* „rostlina – pilát“ (Hl 162)

d) jmény obyvatelskými

- *bosňák* 1. „houba – křemenáč“ (ČJA 2:223), 2. „chlupatý knedlík“ (Ba 200)
 – *Moškvan* „přezdívka obyvatel obce Zásada“ (Ba 216)
 – *němka*, též *němkyně* „potkan, krysa“ (ČJA 2:98)
 – *Pařžan* „přezdívka obyvatel obce Zásada“ (Ba 223)
 – *polák* „houba – křemenáč“ (ČJA 2:224)
 – *tatar* „pomlázka – svazek prutů“ (ČJA 2:456)
 – *turek* 1. též *turkyně* „dýně“ (ČJA 2:74), 2. „houba – křemenáč“ (ČJA 2:224), 3. „slunéčko sedmítečné“ (ČJA 2:136); *turkyně* „kukuřice“ (ČJA 3:284)

Shromážděný soubor 330 nářečních pojmenování s personickou motivací (započítáváme i slootovorné varianty, vícevýznamová pojmenování počítáme v každém jejich významovém užití) se vztahuje ke zhruba 160 reáliím (počet je přibližný, protože u některých pojmenování, zejména u názvů jídel, není z excerpovaných zdrojů vždy jasné, zda označují stejné, nebo různé objekty). Z toho pro 99 reálií jsme zaznamenali pouze jeden název, pro 22 reálií názvy diferencované jen slootovorně nebo hláskoslovně (např. *milovník*, *milovníček* „rostlina třezalka“). Pouze u 39 reálií jsme zachytili více paralelních nářečních pojmenování s personickou motivací. Jestliže několik územně vázaných nářečních ekvivalentů pojmenovávajících tytéž objekty je nezávisle na sobě utvořeno podobným postupem a s využitím obdobné motivace, lze z toho usuzovat, že samy objekty daný způsob pojmenování „vyžadují“. Které předměty a jevy to v našem případě jsou (v závorce uvádíme počet zjištěných názvů pro daný předmět; neuvedení počtu znamená, že byly zachyceny jen dva personicky motivované názvy, nepočítáme-li slootovorné varianty):

- a) **rostliny**: kopretina (6+1slovotvorná varianta), sedmikráska (5+1), ocún (3+1), svízel (3+1), pomněnka (3), vlčí mák (2+1); bika, blatouch, dvojzubec, heřmánek, plavuň, rozrazil, žabník
- ai) houby: křemenáč (9); suchohřib
- aii) neposečená stébla za sekáčem (24)
- aiii) plody lopuchu (10)
- aiiii) bubák na ovoci (3+1)
- b) **živočichové**: ještěrka, ropucha
- bi) hmyz: slunéčko sedmitečné (11+3), vážka (10+2); chroust
- bii) ptáci: střízlík (4); konipas, čejka
- c) **výrobky**: bubínek – plechová kamínka (6+1); lapač kouře nad sklářskou pecí
- ci) jídla: jitrnice/jelita apod. (6+2), šišky z bramborového těsta (5), knedlík – různé typy (4), mléčná polévka (3); bramborové šišky s povidly, šklubanky, trhanec
- cii) součásti zemědělského nářadí: horní výstupek na konci oje, potykač – část pluhu
- d) **neživá příroda**: větrný vír (6+1)
- e) **člověk**: přezdívka obyvatel obce Zásada

Ukazuje se, že ze základních věcněvýznamových oblastí se cílovým okruhem přenášení personických jmen nestává pouze oblast názvů lidského a zvířecího těla; malé zastoupení má též neživá příroda. Z pochopitelných důvodů je málo zastoupena i oblast člověka, protože v rámci jedné třídy dochází k přenášení méně často (ponecháme-li stranou specifikace, např. nář. *děcko* „děvče“, a generalizace, např. nář. *cérka* „děvče“). Naopak nejčastěji se personicky motivovaná přenesená pojmenování objevují v oblasti rostlin (zvláště květin, bylin, případně též rostlin plevelných; za zmínku stojí, že v excerpované monografii o přenesených pojmenováních rostlin se personická motivace objevuje u více než 12 % všech shromážděných názvů), hub (zvláště jedlých, vizuálně nápadných, s tvarem reflektovaným v metaforách *klobouček* a *noha*), hmyzu (zvláště vizuálně nápadného a přitom pozitivně chápaného) a jídel (zvláště obyčejných, chudých), případně jsou typická pro některé specifické individuální předměty nebo jevy.

Jen v málo případech můžeme personickou motivaci spojovat se skutečně antropomorfními představami. Ty se uplatnily např. u některých názvů slunéčka sedmitečného, opředěného vzhledem k nápadnosti barvy, chování i výskytu řadou personifikujících pověr. (Pojmenování tohoto hmyzu v evropských jazycích a dialekttech detailně analyzuje několik prací, proto se jimi v našem výkladu nebudeme blíže zabývat. Viz např. Utěšený, 1977; Baros Ferreira – Alinei, 1990.) Antropomorfní představy (započítáváme-li i oblast nadpřirozených bytostí) se mohly podílet také na motivaci názvů některých dalších předmětů a jevů spojovaných s působením „čarovných“ sil či s pověrami (srov. pojmenování pro „větrný vír“: *čert*, *polednice*, *prašivec*, *rarach*, *rarášek*, *skřítek*, *šotek*; pojmenování pro „čejku“: *panna*, *dívka* – názvy jsou motivovány pověrou, že do tohoto smutně volajícího ptáka byly zaklety padlé dívky; pojmenování pro „ropuchu“: *gazděna*, *hospodyňka* ad.).

Většina personicky motivovaných pojmenování však antropomorfní charakter nemá, personifikující moment je využíván především jako prostředek reflektující citový vztah k pojmenovávané realii. (Velká část těchto pojmenování proto získává větší či menší odstín **expresivnosti**.) Srov. pozitivní vztah většiny lidí ke květinám a léčivým bylinám, k jedlým houbám (ty skutečně často citově „personifikujeme“, srov. různé: „*pojď, hříbečku, do košíčku, ukaž se nám, neschovávej se*“), k některým druhům hmyzu, k drobnému ptactvu, k předmětům vydávajícím teplo apod., a naopak pejorativní vztah k plevelným rostlinám, plodům rostlin přichycujících se na oděv, nejedlým houbám, některým všedním druhům jídla apod. S pejorativním vztahem se většinou spojuje nadlehčující odstín ironie a humoru, který vhodně vyjadřují právě přenesená lidská jména. Některé realie pak kombinují tolik předpokladů pro užití personické motivace v pojmenovacím procesu, že pro ně jinak motivovaná pojmenování téměř nemohou vzniknout. Příkladem může být častěji citovaná řada 24 personicky motivovaných nářečních ekvivalentů pro pojmenování neposečených stébel za sekáčem (srov. Balhar, 1985). Tato realie jednak splňuje téměř všechny obecné podmínky vedoucí k uplatnění tvorby přenesených pojmenování (obtížnost kategoriálního zařazení, relativní nedostatek motivačních rysů, vizuální výraznost, nedůležitost pro život člověka apod.), jednak je citově pojímána, v tomto případě spíše s negativním ironizujícím nádechem, a navíc vzpřímeností a roztroušením v terénu vizuálně evokuje představu rozptýlené skupiny postav. Konkrétní obsazení metafory je pak spíše otázkou nabídky nejčastěji užívaných přenášených jmen (i když přednost mají jména osob vyskytujících se hromadně, např. *vojáci, husaři, muzikanti*, a osob pojímaných negativně, např. *židi, cikáni, žebráci, tuláci, nuzáci, zloději, mrzáci, pastrňáci*).

Dostáváme se tak k obrácené straně problematiky personicky motivovaných přenesených pojmenování, a to k motivačním věcněvýznamovým subokruhům. Řekli jsme, že nejčastějším důvodem pro uplatnění personické motivace je snaha o vyjádření citového hodnocení. Důležitý je personický moment, bližší specifikace motivujícího pojmenování (předmětu) je mnohdy spíše vedlejší. Proto mohou být motivačně využita i víceméně obecná pojmenování, postrádající kromě osobovosti výraznější motivačně využitelné znaky, srov. okruhy Aa, Ab. (I v těchto okruzích však mohou motivačně působit některé další metaforicky využitelné rysy, např. konotace vyššího počtu jedinců sloužila jako tertium comparationis pro vznik přenesených pojmenování jídel *nahé děti, ševcovi kluci*, rys vzpřímenosti a mohutnosti jako tertium comparationis pro vznik rostlinných pojmenování *chlapice, mládenec* apod.) Nejčastěji přenášeným jménem ze skupin Aa, Ab je *babka* se slovotvornými obměnami (řadu dalších významových užití slova *babka* uvádí např. Bartoš, 1906) a *panna* s obměnami. Podívejme se alespoň na první z nich.

Četnost přenášení i pestrost pojmenovávaných realit ukazuje, že jméno *babka* slouží v procesu tvorby přenesených pojmenování s personickou motivací jako prototyp „osobovosti“ (je to dáno přirozenou významností primárního nositele jména v běžném životě i citovým vztahem k němu) a jeho použití má modelový charakter. Obecná motivační připravenost pro tvorbu citově příznakových po-

jmenování může být pochopitelně v některých případech podpořena i dalšími motivačními rysy: např. může být využita vnější podobnost motivujícího a pojmenovávaného objektu (neforemnost, shrbenost), některá metonymická pojmenování rostlin motivačně využívají souvislost s bylinářkami nazývanými lidově *báby* apod. Opakované přenášení tohoto jména vedlo mj. i k jeho uplatnění v procesech formálního připodobnění, např. při vzniku některých názvů pečiva motivovaných německými názvy (Valčáková, 1986, srov. s. 159).

Se značnou frekvencí je motivačně využíván věcněvýznamový okruh názvů profesí (Ac). Vedle obecného motivačního rysu osobovosti nabízí totiž řadu dalších metaforicky využitelných motivačních znaků, zejména barvu oděvů a vzhled představitelů některých profesí (srov. velice časté, opět téměř prototypické užití metafory *komínček* pro pojmenování objektů černé barvy, podobně *mlynář* pro chrousta, *kovář* pro křemenáč apod.), vizuální či jinou nápadnost některých činností (srov. metafory *krejčí*, *šnajder*, *švadlena* motivované srovnáním zvláštního letu vážky s pohybem jehly při šití), společenské postavení některých profesí, činností apod. v relaci k ostatním (srov. metaforu *králice* motivovanou výsavním postavením kopretiny mezi květinami, metaforu *myší králík* ironicky reflektující nepatrnost střízlíka mezi ptáky; podobně *žebrák*, *zloděj*, *pastrňák*, *tulák*, ale též *policajt* pojmenovávající negativně pojímané realie), hromadný výskyt (srov. přenášení názvů z vojenského prostředí pro některá jídla vyskytující se v mnoha kouscích a pro neposečená stébla za sekáčem, např. *husaři*, *vojáci*, *pěšáky*; podobně *ministranti*, *muzikanti*, *učedníci* apod.).

Věcněvýznamový okruh nositelů vlastnosti (Ad) není z hlediska personické motivace příliš zajímavý (personický moment je užít mnohdy jen z potřeby formálního vyjádření nositele motivující vlastnosti), přenášení z věcněvýznamového okruhu osob podle životního stavu (Ae) je zpravidla doprovázeno výraznou snahou o vyjádření žertovného odstínu (srov. přenesená pojmenování plodů lopuchu *galánka*, *ženich*, nedopečeného bochníku chleba *umrlík* apod.).

Další případ modelového přenášení z personické oblasti lze hledat v motivačním okruhu pojmenování osob podle rasové příslušnosti (Af). Jako motivační znak je zde vedle typické barvy pleti (srov. pojmenování *muřiny* pro šišky s povídky, *cikánka* pro tmavě kvetoucí biku) nejčastěji využívána zobecnělá negativní příznakovost, která je s představiteli některých ras a etnik spojována na základě společenských hodnotících stereotypů (srov. pojmenování *cikán* a *žid* pro negativně pojímané realie; viz též Hladká, 2000, s. 73). S výše uvedeným motivačním okruhem souvisí i okruh nelichotivých pojmenování (Ag). Ta se nejčastěji přenášejí do expresivních ironických názvů neoblíbených jídel (srov. *balun*, *blboun*, *hňup*, *lajdák*). Objevují se též v metonymických pojmenováních částí oděvů motivovaných posměšným označením jejich typických nositelů (*drnda*, *kacafírek*). Motivační okruh pohádkových či nadpřirozených bytostí (Ah) se uplatnil zejména v řadě teritoriálních pojmenování větrného víru a dále v přenesených pojmenováních rostlin. Motivačně z něho čerpají i (opět téměř modelově tvořená) metonymická pojmenování vodních živočichů a rostlin, do nichž se přenáší pojmenování pohádkové vodní bytosti (*hastrman*, *vodník*).

Zvláštní pozornost si zaslouží **nářeční apelativizace personických proprií (B)**. Vlastní jména nejsou vzhledem k nedostatku pojmového významu k přenášení příliš vhodná. Zkušenost ze spisovného jazyka říká, že antroponyma podléhají apelativizaci nejčastěji v tom případě, kdy se jméno známého nositele výrazné a s ním všeobecně spojované vlastnosti stane východiskem pro obecné (často záměrně expresivní) pojmenování této vlastnosti. Reálně existujícím nebo alespoň představitelným mezistupněm je v tomto případě přirovnání: *být starý jako Metuzalém* → *metuzalém* (srov. Pokorná 1978). Jde v podstatě o metaforické tvoření umožněné tím, že přenášené proprium už ve výchozí motivující pozici nabývá jistých apelativních rysů. Apelativizované proprium zůstává v rovině personické. Druhým častým případem apelativizace antroponym je metonymické pojmenování nějakého objektu podle jeho vynálezce, tvůrce apod. (*Roentgen* → *rentgen*, *Sacher* → *sachr*). V tomto případě se vlastní jméno z oblasti personické přenáší do oblasti nepersonické. V nářečích se však často setkáváme i s poněkud odlišným tvořením apelativizovaných antroponym.

Výše popsaným běžným typům apelativizace se v shromážděném souboru nářečních pojmenování nejvíce přibližuje několik ojedinelých dokladů přenášení příjmení, eventuálně jména a příjmení (Bb): *antoušek* „pohodný“ (podle pražského pohodníka Antona Schecka), *lišperák* „špinavý, neupravený člověk“ (podle jména žebráka). Jméno konkrétního představitele určité profese či vlastnosti se změnilo v jejich apelativní pojmenování. Tomuto typu jsou blízké také přezdívky vzniklé přenesením vlastních jmen obyvatelských (Bd) *Moškvan*, *Pařížan* (jako tertium comparationis je zde ironicky využita namyšlenost obyvatel). Ve všech zmíněných případech zůstává přenesené pojmenování v oblasti personické.

Pro nářeční mluvu je však příznačné především přenášení antroponym do oblasti nepersonické. Nejvýraznějším specifickým rysem nářeční apelativizace antroponym je pak skutečnost, že jí velmi často podléhají **křestní jména (Ba)**, jež v primárním užití vzhledem ke své mnohodenotátovosti (srov. např. počet nositelů jména *Jan*) neumožňují jasnou, všeobecně průhlednou identifikovatelnost s konkrétním nositelem, a jsou proto k přenášení zdánlivě zcela nevhodná. Relativně pochopitelná je motivace křestním jménem v metonymicky motivovaných názvech rostlin a pečiva vzniklých apelativizací jména světce, jehož svátek připadá na dobu výskytu pojmenovávané reálie (např. *jakoubek*, *václavky*, *štěpány*). Motivující křestní jméno spojením s konkrétním světcem totiž ztrácí problematizující rys mnohodenotátovosti. Většina ostatních apelativizovaných křestních jmen však nemá (a ani nemůže mít) motivační souvislost se svými primárními nositeli. Přenášení se zde opírá pouze o skutečnost, že u proprií užívaných zvykově k pojmenování lidských jedinců lze hovořit o zobecněném významovém, či spíše konotačním rysu **osobovosti** (srov. Hladká 2000). Tento motivační rys může být využit diferencovaně. Nejblíže klasické metafoře jsou pojmenování, v nichž tato osobovost funguje jako tertium comparationis reflektující vnější znaky srovnávaných objektů: např. rostlina vítod je pojmenována personicky motivovaným jménem *janíček* pravděpodobně pro svůj nápadně vysoký, vzpřímený vzrůst (asociující vzpřímenost lidské postavy). Častěji je

však rys osobovosti (stejně jako u přenášení apelativních personických jmen, viz výše) motivačně využíván z potřeby vyjádření citového vztahu k pojmenovávané reálii, tzn. ve funkci evaluativní.

S hodnotící motivací se setkáváme opět zejména v pojmenováních rostlin a jídel (ale i ve většině ostatních případů apelativizace křestních jmen). K vyjádření kladného vztahu se nejčastěji užívá deminutivních podob ženských jmen, srov. rostlinné názvy *ančička*, *hanička*, *katuška*, *zuzanka*, *veronička* (na vzniku těchto pojmenování se často podílelo formální připodobnění, viz dále). K vyjádření vztahu spíše záporného, zpravidla však shovívavě ironizujícího, se užívá domácích podob některých křestních jmen, s nimiž bývají už v rovině personické spojovány pejorativní konotace (srov. z běžné mluvy zobecnělá pojmenování naivity, hlouposti apod.: *nána*, *kuba*, *janek*, *matěj*, *káča*; srov. též nářeční rčení: *po Káčině svarbje* „po všem“ (Ba 202), *chodit jako Mikeš s Mandou* „mít dlouhou známost a otálet se svatbou“ (Ba 214)). Tyto ironizující konotace motivovaly např. názvy chudých nebo tvarově neforemných jídel: *vacek* „jídlo z brambor, mléka a vajec“, *dorota* „jitrnice z tlustého střeva“, *dandula* „klobása“; též názvy pejorativně pojímaných rostlin: *chudá běta* „kokoška“, *píchavá manda* „konopice“.

Jako téměř nemotivovaná se frekventovaná domácí jména objevují v některých víceslovných přenesených pojmenováních, v nichž mají v podstatě pouze funkci formálního nositele skutečně motivující vlastnosti, vyjádřené atributem, srov. názvy rostlin: *vředový janek* „všedobr“ – motivující jsou léčebné účinky, *klustý janek* „rozchodník“ – motivující je nápadná tloušťka listů, *holá káča* „lakušník“ – motivující je absence listů u jednoho druhu rostliny, *lepivý honza* „svízel“ – motivující je přilnavost plodů; obdobně u názvů jídel: *hladká ančka*, *hladká lída* „mléčná polévka“ – motivující je hladkost tekutiny bez zavářky.

Celková tendence nazývat řadu reálií některých věcněvýznamových okruhů přenesenými křestními jmény bez konkrétněji specifikované motivace (jen z potřeby vyjádření citového vztahu nebo i v důsledku nedostatku motivačně využitelných rysů reálie, což obě platí právě ve vnitřně málo diferencovaných třídách rostlin a pokrmů) umožňuje v těchto oblastech i poměrně časté uplatnění procesů formálního připodobnění. V našem souboru apelativizovaných antroponym vznikla připodobněním nejméně polovina jmen. Vedle mnoha pojmenování slunečka sedmitečného (*baruška*, *berunka*, *helenka*, *majdalenka*, *marunka*, *mařenka*, *petrunka*, *verunka*) se formální připodobnění uplatnilo zejména u názvů rostlin. Důvodem byla např. neprůhlednost původních (často z cizího jazyka přejatých) forem: např. z neprůhledného názvu ožanky *osanka* vznikla *zuzanka*, z názvu *konvalinka* → *karolinka*, z odborného názvu *chamomilla* → *kamilka*, podobně z názvu *veronica* → *veronika*, *verunka*, *veronička*, z německého názvu *Luzerne* → *lucina*, *lucinka*, ze středolat. názvu *majorana* → *marjánka* apod. Připodobnění k antroponymům se však objevuje i v jiných věcněvýznamových oblastech. Mnohdy bývá více než netransparentností formy motivováno snahou o komický efekt, srov. *meliška* (od *mlít*) → *eliška* „drobenka“; podobně připodobnění založená na re-interpretaci homonym: *míchal* (od *mlít*) → *michal* „směska na krmení“, *dli*, *dli*, *lída*, *lída* (volání na kachňátka) → *lída*, *liduška*, *lidunka* „kachňátko“.

Stranou výkladu o apelativizovaných propriích jsme nechali skupinku apelativizovaných proprií obyvatelských (apelativizace zde není tak zajímavá, protože etnonyma stojí na hranici s apelativy). Její jádro tvoří vcelku běžně tvořené názvy motivované metonymicky a vzniklé často za spolupůsobení univerbizačních postupů (srov. *tatar* „pomlázka – svazek prutů“ podle představy, že podobné karabáče měli Tataři; *turek* „dýně“ zjednodušením názvu *turecké zell*; podobně *německá myš* → *němka, němkyne*).

Předchozí výklad zdaleka nevyčerpal problematiku přenesených pojmenování s personickou motivací v nářečích, pokusil se pouze upozornit na některé její zajímavé aspekty. Celkově lze říci, že časté využití personické motivace v nářečích přenesených pojmenováních je dáno především snahou o vyjádření důvěrného vztahu k pojmenovávaným reáliím (srov. podobné důvody ve slanzích, viz Hubáček, 1971, s. 32). Analyzovaná pojmenování mají zpravidla expresivní charakter, ve větší či menší míře obsahují kladný či záporný evaluativní odstín. Průvodním momentem jejich tvorby bývá i snaha o docílení humorného efektu (založeného zejména na ironii a nadsázce). Předpokladem pro značnou frekvenci užití sledovaného pojmenovacího postupu je mj. obecná „připravenost“ dialektů k tvorbě metaforických a metonymických pojmenování.

LITERATURA

- BACHMANNOVÁ, J.: Podkrkonošský slovník. Praha : Academia, 1998.
- BALHAR, J.: Zemědělská terminologie založená na přenášení významu. In: KARLÍK, P. – PLESKALOVÁ, J. – RUSÍNOVÁ, Z. (eds.), Pocta Dušanu Šlosarovi. Sborník k 65. narozeninám. Boskovice : Albert, 1995, s. 103–110.
- BALHAR, J. – JANČÁK, P.: a kol. Český jazykový atlas 1–3. Praha : Academia, 1993, 1997, 1999.
- BARROS FERREIRA, M. – ALINEI, M.: Coccinelle. Commentaire XXX. In: Atlas linguarum Europae, volume 1 – commentaires, quatrième fascicule. Assen/Maastricht : Van Gorcum, 1990, s. 99–199.
- BARTOŠ, F.: Dialektický slovník moravský. Praha, 1906.
- FIC, K.: Psychologické změny v nářečním výrazivu. In: KARLÍK, P. – PLESKALOVÁ, J. – RUSÍNOVÁ, Z. (eds.), Pocta Dušanu Šlosarovi. Sborník k 65. narozeninám. Boskovice : Albert, 1995, s. 111–116.
- HANZÍKOVÁ, L.: Slovanský podíl na vývoji české oděvní terminologie. Rkp. kandidátské disertační práce. Brno, 1985.
- HLADKÁ, Z.: K přeneseným pojmenováním v českých nářečích. In: Přednášky a besedy z XXX. běhu LŠSS. Brno : Masarykova univerzita, 1997, s. 19–25.
- HLADKÁ, Z.: Přenesená pojmenování rostlin v českých dialektech. Brno : Masarykova univerzita, 2000.
- HUBÁČEK, J.: Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1971.
- POKORNÁ, E.: Apelativizovaná jména v české slovní zásobě. Slovo a slovesnost, 1978, roč. 39, č. 2, s. 116–124.
- UTĚŠENÝ, S.: Nazvanija božjej korovki (*coccinella septempunctata*) v Obščeslavjanskom lingvističeskom atlase. In: Obščeslavjanskij lingvističeskij atlas. Materialy i issledovanija 1975. Moskva, 1977, s. 16–33.
- VALČÁKOVÁ, P.: České a slovenské názvy jídel. Ekvivalenty v slovanských jazycích. Rkp. kandidátské disertační práce. Brno, 1986.

PERSONIC MOTIVATION OF THE NAMING UNITS IN THE FIGURATIVE USAGE IN CZECH DIALECTS

The study deals with the reasons which led to the characteristic frequency of the use of personic motivation in the formation of naming units used in the figurative sense, with its application in relation to the typology of the designated objects, with the different degree of the motivational involvement of the individual semantic subgroups of the personic sphere, with the repetition of particular name units and designational models, etc. The interpretation is based on 330 items of the dialectal name units in figurative usage relating to approximately 160 objects.

